



לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

ה פ ו ר ו ם ה פ ל י ל י

ת"א, כ' בתמוז, התשע"ו
26/07/2016
00789916

לכבוד
חה"כ ניסן סלומינסקי
יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט
כנסת ישראל
ירושלים

הנדון: הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 124), התשע"ו - 2016

בהמשך לנייר העמדה בדבר תיקון היסוד הנפשי של עבירת הרשלנות, בסעיף 21(א)(2) לחוק העונשין, התשל"ז – 1977 (להלן: "חוק העונשין"), להלן עמדה משלימה מטעם הפורום הפלילי של לשכת עורכי הדין, בנוגע להצעת החוק.

1. בפתח הדברים יצוין כי הפורום הפלילי סבור כי אכן יש להביא לידי רפורמה בכל הנוגע לעבירות המתה.

2. כפי העולה מדו"ח קרמניצר וכן מן הדיונים שהתקיימו בנושא זה סביב דו"ח קרמניצר כמו גם בדיונים שהתקיימו בוועדת חוקה עד כה, קיימות מספר סוגיות השנויות במחלוקת, אשר לגביהן הסנגוריה הציבורית הביעה דעת מיעוט. נייר עמדה זה יתייחס אף אליהן.

3. הצעת החוק יוצרת מדרג חדש הכולל בחובו 6 עבירות המתה, תחת 3 הסוגים הקיימים היום, כדלקמן:

א. רצח – (סעיף 300(א))

ב. רצח בנסיבות מחמירות (סעיף 301(א))

ג. המתה בנסיבות אחריות מופחתת (סעיף 301(ב))

ד. המתה בקלות דעת (סעיף 301(ג))

ה. גרימת מוות ברשלנות (סעיף 304)

ו. גרימת מוות ברשלנות בנסיבות מחמירות (סעיף 304(א))



לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

4. הפורום הפלילי סבור כי הצעת החוק בנוסחה זהיום מעלה מספר דילמות משפטיות אשר יש לקחתן בחשבון בטרם העברת ההצעה לקריאה שנייה ושלישית במליאה, כפי שיפורט להלן.

רק המתה בכוונה הינה "רצח"

5. כללי

אחת מאבני הפינה של ההצעה הינה הכללת היסוד הנפשי של אדישות כיסוד נפשי המגבש את עבירת הרצח וזאת לצד היסוד הנפשי של כוונה. הפורום הפלילי סבור כי תפיסה זו הינה בעייתית ונוגדת את ערכי סוד של המשפט הפלילי בשיטתנו ובכלל זה את עקרון ההלימה ועקרון האשמה על פיהם רק מעשים העולים כדי "כוונה תחילה" כהגדרתה בהוראת סעיף 301 לחוק העונשין (אשר הצעת החוק אינה מציעה לבטלה), מגבשים את עבירת הרצח המצדיקה הטלת עונש מאסר עולם חובה. יתירה מזו, הפורום הפלילי סבור כי מונח האדישות הינו עמום ובלתי מוגדר. התוצאה המסוכנת הזו עלולה להיות "זליגת" מקרים מתחום קלות הדעת ואף הרשלנות אל תוך האדישות, ומכאן להרשעה ברצח בבחינת "מדרון חלקלק". זאת עוד, הפורום הפלילי סבור כי יש להותיר את מלאכת הענישה בגין המתה באדישות בידי בית המשפט (בעוד שעל פי ההצעה קיימת אפשרות של הרשעה בעבירת הרצח באדישות מקום שמתקיימת אחת מן הנסיבות החמורות המנויות בהצעה).

6. אין זה ראוי להגדיר המתה שבוצעה באדישות כמעשה רצח

לטעמו של הפורום הפלילי, מחשבה פלילית מסוג "אדישות" אינה יכולה מעצם טיבה וטבעה להצדיק הרשעתו של אדם בעבירה מסוג רצח ולהביא לידי אותו תיוג פלילי והכתמתו במצבים כגון דא בהרשעה בעבירה החמורה ביותר הקיימת בחוק העונשין. יתרה מזאת, על פי ההצעה, יתכנו מצבים שבהם בהתמלא אחת מאותן נסיבות מחמירות אשר מונה ההצעה, אף יורשע אדם בעבירת הרצח בנסיבות מחמירות וזאת, על בסיס יסוד נפשי של אדישות – דבר אשר הדעת אינה תופסת. לטעמנו, קיים הבדל משמעותי, בין מקרי המתה המלווים ברצון להמית אדם, המלווה בתכנון מוקדם, הכנת כלים, והיעדר קינטור, לבין מקרים בהם ההמתה היא תוצאה של אדישות במובן של שוויון נפש כלפי האפשרות של גרימת התוצאה. ודוק: הבדל זה חייב לקבל ביטוי משפטי מובהק בחקיקה. סוג המקרים הראשון הוא חמור בהרבה מסוג המקרים השני, והוא יכול להצדיק עונש של מאסר עולם שכן עסקינן במקרים של "רצח בדם קר".



לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

לעומת זאת, הסוג השני של המקרים מתאפיין באי אכפתיות במובן של שוויון נפש כלפי האפשרות של מותו של אדם. זאת להבדיל מאותם מעשי רצח שתוכננו מראש והוכנו בקפידה.

על אף החומרה הגלומה גם בסוג מקרים זה, הרי שלדעת הפורום הפלילי, הפגם המוסרי הדבק במקרים אלה אינו שווה לסוג המקרים הראשון המצדיק כאמור, תיוגו של אדם בכתם ההפללה בעבירת הרצח על כל המשתמע מכך. אין חולק כי אף מקרים אלה חייבים וצריכים להיות מופללים, וכי על אדם לתת את הדין בגין התנהגות חמורה זו שיש לגנותה, ואולם עונש מאסר חובה לצידם של מקרים אלה אינו מחויב המציאות ונוגד עקרונות יסוד בשיטתנו ובכלל זה **את עקרון ההלימה**.

יודגש, כי ע"פ עמדת הפורום הפלילי, מקרי המתה אשר אינם כוללים תכנון מוקדם והכנה, יוכלו עדיין להיכלל כמקרי "רצח" באם ילוו ברצון להמית אדם, מעשים אלה יכללו בקטגוריה של ס' 300(א'), רצח "רגיל"-כזה שאינו כולל נסיבות מחמירות.

7. הגדרת האדישות הינה עמומה

לטעמו של הפורום הפלילי בעייתיות מרכזית נוספת בהיבט זה של ההצעה טמון בעצם היות מונח האדישות **עמום ובלתי מוגדר**.

הביטוי "אדישות" הוא אמורפי, מעורפל, וניתן להכניס לתוכו קשת שלמה מקרים, מן המקרים הקיצוניים ביותר של התעלמות מכוונת מדעת ועד למקרים שהינם על גבול הפעלת שיקול דעת באורח מוטעה.

נוסיף ונאמר כי קיים קושי באבחנה של אותם מקרים הנופלים בגדר המתה באדישות לבין המתה בקלות דעת (סעיף 301 להצעה), דהיינו: קושי הגדרתי של אותם המקרים שייכנסו לקטגוריה אחת לעומת הקטגוריה השנייה.

יש להזכיר שענייננו במשפט פלילי אשר מן ראוי כי יהיה **ברור ומוגדר** ככל שניתן, וזאת על מנת לחזק את וודאות הציבור בפני החוק, את שקיפותו, ואת אמון הציבור בשלטון החוק. לא ייתכן כי משפט פלילי יהיה נתון לפרשנות רחבה ובלתי ממוקדת במיוחד כאשר עסקין בעבירות המתה החמורות ביותר עלי ספר.

אכן, קיימות שיטות משפט בהן עבירת הרצח כוללת בחובה גם יסוד נפשי של אדישות אלא שסקירה של אותן שיטות משפט מעלה כי במרביתן ישנה דרישה נוספת ומחמירה כי על יסוד האדישות להיות כזה שמעיד על אדישות רבתית / משמעותית / חמורה. כך לדוגמא: הקוד הפלילי במדינת ניו יורק מציב תנאי כי אדישות כיסוד נפשי בעבירת הרצח תהא "extreme indifference" או "depraved indifference". חלק מאותן מדינות אף דורש כתנאי להרשעה בעבירת רצח באדישות כי תוכל לכל הפחות כוונה לפגיעה חמורה ביותר בפועל תוך אדישות רבתית לתוצאה של גרימת מוות (הקודקס הפלילי הקנדי, ניו זילנדי ואוסטרלי).



לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

8. יש להותיר את העונש בגין המתה באדישות - בידי בית המשפט, ולא לקבוע עונש מאסר

כעונש חובה

זאת ועוד: הפורום הפלילי אף סבור, כי דווקא מקום שעסקינן בעבירה החמורה מסוג רצח ובכלל זה עבירת הרצח בנסיבות מחמירות, ובוודאי מקום שעסקינן בהמתה באדישות – יש להותיר את שיקול הדעת בענישה בידי בתי המשפט, אשר יהיו רשאים לקבוע מנעד ענישה, בהתאם לנסיבותיו של כל מקרה ומקרה, בהתאם למכלול שיקולי הבניית בענישה אשר נקבעו במסגרת תיקון 113 לחוק העונשין.

ככלל, אין זה מוצדק ויהיה זה גם **בלתי מידתי**, להרשיע אדם בעבירת הרצח כשעסקינן ביסוד נפשי של אדישות ולהטיל על הנאשם עונש מאסר עולם והדברים מקבלים משנה תוקף מקום שמוצע להטיל על אדם עונש של מאסר עולם חובה (תוצאה אפשרית כאמור, בהתקיים אחת מן הנסיבות המחמירות המוצעות).

על כן, הפורום הפלילי סבור כי מקום שהמחשבה הפלילית הינה אדישות - מן הראוי להותיר את מלאכת הענישה בידי בית המשפט ולא לכבול את ידיו לתוצאה מוכתבת וידועה מראש.

יצוין, כי עמדת הפורום הפלילי הינה כי בכל המקרים, לרבות במקרה רצח בנסיבות מחמירות, מן הראוי להותיר לבית המשפט את שיקול הדעת לסטות מעונש מאסר העולם. קשת האפשרויות והמקרים הינה רחבה ביותר, ואין מקום להגבלת שיקול הדעת השיפוטי בעניין זה.

9. קטגוריזציית יתר של עבירות ההמתה

הפורום הפלילי סבור כי יצירת מדרג בעבירות ההמתה הינו ככלל **ראוי והכרחי** לאור המצב המשפטי הקיים כיום היוצר פער גדול בין העבירות והעונש הקבוע לצידן (בין העבירה של גרימת מוות ברשלנות, עבירת ההריגה ועבירת הרצח).

עם זאת, קיימת בעייתיות במדרג המוצע כיום בהצעה במספר היבטים: ראשית, המבנה המוצע יוצר קטגוריזציית יתר של עבירות המתה תוך יצירת הבדלים דקים ואבחנות דקות בלבד בין העבירות והיסוד הנפשי הדרוש לגיבושן (רשלנות, רשלנות חמורה, קלות דעת ואדישות בנפרד מכוונה רגילה וכוונה בנסיבות מחמירות).

לטעמנו, שופטים אשר גם כך צפויים להכריע גורלות כבוחני כליות ולב, יתקשו לבצע אבחנות דקות בין היסודות הנפשיים השונים באותם מקרים העשויים להבדל זה מזה באופן מינורי וקשה לאבחון, תוך יצירת אבחנות מלאכותיות. לטעמנו, הצעת החוק מטילה על השופטים מלאכה כמעט בלתי ניתנת ליישום, והדברים נכונים במיוחד נוכח העובדה שהמדובר בעבירות המתה שהינן החמורות ביותר בספר החוקים.



לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

פריסת יתר של עבירות המתה בחוק עשויה אף להביא לתוצאה בלתי רצויה של **חוסר אחידות בפסיקה** בכל נודע לעבירות המתה ולפגוע באינטרס ההסתמכות – אינטרס חיוני שיש לשמור עליו עת עסקינן במשפט פלילי, וכן ליצור פגיעה בעיקרון הוודאות אשר מצופה מהמשפט בכלל והמשפט הפלילי בפרט. כמו כן, מדרוג צפוף מדי עשוי להביא לבעייתיות באופן ניהול הסדרי הטיעון בין רשויות התביעה לסנגוריה וליצור חוסר איזון בין הכוח התביעתי לבין הסניגוריה, באופן שהוא אינו ראוי בעבירות המתה.

10. הצעת הפורום הפלילי

הפורום סבור כי יש כאמור מקום ליצור מדרג בעבירת הרצח אלא שמדרג כזה צריך שיבחין בין "רצח בכוונת תחילה" (כזה הכולל את יסודות ההחלטה להמית, הכנה מוקדמת והעדר קנטור), לבין רצח "רגיל" אשר לגביו אין צורך בהוכחת יסוד ההכנה, אך הדרישה להוכחת "ההחלטה להמית" תוותר על כנה. כמו כן לטעמנו יש להבדיל בין המתה אשר בוצעה בפזיזות (אדישות או קלות דעת), לבין גרימת מוות ברשלנות וכן לקבוע לעבירת המתה בפזיזות שתי חלופות, האחת באדישות והשנייה בקלות דעת כאשר הענישה תקבע בהתאמה.

כמו כן, וכמפורט בנייר העמדה הראשון אשר הוגש מטעמנו בכל הנוגע ליסוד הרשלנות בעבירות המתה - אנו סבורים כי אין זה ראוי ליצור עבירה חדשה של "גרימת מוות ברשלנות חמורה" שכן אין להרחיב יריעתה של עבירת הרשלנות במשפט הפלילי להבדיל מדיני הנזיקין.

בשים לב לכל האמור לעיל, מציע הפורום הפלילי כדלקמן:

היסוד הנפשי של אדישות יוצא מעבירות הרצח בנסיבות מחמירות והרצח, דהיינו: המילה "אדישות" תימחק מסעיפים 300(א) ו- 301א.

בנוסף ובמקום, המונח "אדישות" יוכנס לגדר סעיף 301ג, סעיף זה יגדיר את עבירת ההריגה תוך קביעת שתי קטגוריות, האחת המתה באדישות והשנייה המתה בקלות דעת, לגבי המתה באדישות העונש המוצע הוא עונש של עד 20 שנות מאסר ולגבי המתה בקלות דעת עד 12 שנות מאסר מקסימום. כך שלמעשה סעיף זה יכלול בחובו את כל המקרים המוגדרים היום כמעשים שבוצעו בפזיזות (פזיזות מוגדרת היום כאדישות או קלות דעת).

במילים אחרות הפורום הפלילי מציע כי החוק יכלול 4 סוגי עבירות המתה בלבד, במקום ה- 6 המוצעות:

א. רצח בנסיבות מחמירות – מאסר עולם חובה (בכפוף לנסיבות אחריות מופחתת)

ב. רצח (שלא בנסיבות מחמירות) – 20 שנה עד מאסר עולם בהתאם לשיקול דעת בית המשפט (בכפוף לנסיבות אחריות מופחתת)



לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

ג. הריגה – (1) המתה באדישות- עד 20 שנות מאסר. (2) המתה בקלות דעת- עד 12 שנות מאסר.

ד. גרם מוות ברשלנות – 3 שנות מאסר.

יצוין כי אימוץ הצעה זו יביא להפעלת שקול הדעת השיפוטי במסגרת מתחם הענישה ההולם, בכל מקרה ומקרה לגופו, ובכך ימוצה העיקרון השולט במשפט הפלילי על פיו הענישה היא לעולם אינדיבידואלית, ואיננה אוטומטית.

יש לבטל את ההצעה להוסיף עבירת גרימת מוות ברשלנות בנסיבות מחמירות

11. הפורום הפלילי סבור כי אין מקום להוסיף עבירת גרימת מוות ברשלנות בנסיבות מחמירות (סעיף 304א).

בדיון הקודם שהתקיים בעניין זה הובהר כי רק מקרים של רשלנות חמורה יובאו לדיון פלילי, ואילו רשלנות רגילה תושאר לטיפולו של הדין האזרחי בלבד. נוכח האמור, כלל לא ברור מדוע יש צורך בהוראה זו, המוסיפה עבירה נוספת על עבירת הרשלנות הקיימת ממילא, ואשר לגביה ממילא הובהר כי ההעמדה לדיון פלילי בגינה תהיה בנסיבות חמורות בלבד.

אין מקום לקבוע דן יחיד בעבירות המתה

12. בהצעה מוצע לתקן את חוק בתי המשפט באופן כזה כי עבירות המתה בנסיבות של אחריות מופחתת, המתה בקלות דעת, סיוע לרצח, שידול להתאבדות וניסיון לשידול לרצח יידונו בדן יחיד.

13. הפורום הפלילי סבור כי יש לשקול הסמכה זו של שופט דן יחיד להכריע באותן עבירות המתה. יש לזכור כי המחוקק קבע בחוק בתי המשפט שככלל, עבירות שעונשן מעל 10 שנות מאסר יידונו במושב תלתא וכי הדיון בדן יחיד בעבירות מסוג זה הינו החרג לכלל.

כעת מבוקש לתקן את החוק באופן שבו אחת העבירות החמורות ביותר, עבירה שבצידי עונש מאסר לתקופת מרבית של 20 שנה תידון בדן יחיד.

14. לדעת הפורום הפלילי מקום שבהרשעה בעבירת רצח עסקינן (גם אם בנסיבות של אחריות מופחתת) מן הראוי כי 3 שופטים ישבו על המדוכה.

יש לזכור כי המחוקק לא סבר כי עבירה לפי סעיף 300א' בנוסחו הנוכחי, שאף הוא עוסק ברצח באחריות מופחתת, צריכה לידון בדן יחיד, אלא עבירת ההריגה בלבד. לדעת הפורום הפלילי, אין מקום לשנות מתפיסת עולם זו, ומן הראוי כי עבירות אשר בליבן מצוי מעשה רצח – תידונה במושב תלתא.



לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل


מעבר לכך, הפורום הפלילי סבור כי מקום שעל הפרק עומדת אפשרות תיוגו שלאדם כרוצח – מן הראוי שתיוג זה ייעשה על ידי שלושה שופטים ולא על ידי שופט אחד.

סוף דבר

15. לאור כל האמור לעיל, אנו סבורים כי כוונת ההצעה להביא לרפורמה בכל הנוגע לעבירות המתה הינה ראויה ונכונה משפטית בדומה לשיטות משפט שונות בעולם. אלא שבכל הנוגע לנושאים אשר צוינו לעיל, הפורום הפלילי של לשכת עוה"ד מצטרף לדעתה של הסנגוריה הציבורית וקורא לנקיטת משנה זהירות בהנחלת תיקון חקיקתי אשר עלול לפגוע בעקרונות ובזכויות יסוד שיש להגן עליהם במשפט פלילי, והכל - כמפורט לעיל בהרחבה.

בכבוד רב,

סגור עוז סיני ארניה, עו"ד


יו"ר (משותף) ועדת חקיקה (פלילי)

גד זילברשג, עו"ד


יו"ר (משותף) ועדת חקיקה (פלילי)

העתקים:

עו"ד אפי נוה – ראש לשכת עורכי הדין
עו"ד אורי קינן – מ"מ ראש לשכת עורכי הדין ויו"ר (משותף) פורום פלילי ארצי
עו"ד שירית בכר – ממונה תחום פלילי ומשפחה, לשכת עורכי הדין